

Rómer Flóris jegyzeteiből

Rómer Flóris kéziratos hagyatékának talán legértékesebb részét a Jegyzőkönyvek alkotják /1/. Ezekben a kis noteszokban 1861-től a 80-as évekig nyomon kísérhetők Rómer gyűjtőutjai, ásatásai, külföldi utazásai és régészeti megfigyelései. A váltakozva magyar és német nyelven írt, sokszor csak fáradságosan kibetűzhető jegyzeteket, melyek a magyar föld szinte minden akkoriban ismert emlékére kiterjeszkednek, rajzok, vázlatok, alaprajzok kísérik és egészítik ki.

A Jegyzőkönyvekben felhalmozott adatokból és rajzokból kitűnik, hogy Rómer a pannoniai feliratok mellett a faragott kőemlékeket is kezdettől figyelemmel kísérte. Az Archaeologiai Közleményekben egyébként már 1864-ben hangsúlyozta a feliratos emlékek mellett az addig elhanyagolt római szobrok, domborművek, építészeti részletek fontosságát /2/, 1873-ban pedig a pannoniai faragványok és szobrászati művek kiadásának terve foglalkoztatta /3/.

A Jegyzőkönyvekben fennmaradt rajzok közül ebben a kapcsolatban főként azoknak van jelentősége, melyek ma már elkallódott római faragott emléket őriztek meg számunkra, továbbá azoknak, melyeknek segítségével a lelőhely nélkül, illetve téves származással fölvetett darabok pontosabb helyhez-kötését kísérelhetjük meg.

Lássunk ezekre az alábbiakban néhány kiragadott példát.

III. kötet, 47.: Rómer 1861-ben még teljes egészében látta és rajzolta le P. Antoninus Ursio sirtábláját /1.kép/ Kékkuton /4/. A rajzon törés-nyom nincs jelezve, de 1891-ben már csak az emlék alsó része került be a Nemzeti Múzeumba /5/. Szokatlan a felső rész megoldása: a mellkép az indadiszes képszalagból a párkány megtörésével nyulik át az oromzatba.

IV. kötet, 88.: A hédervári parkban őrzött egyik domborművet Rómer lerajzolja /2.kép/ és lelőhelyét is megadja: Szent Péter, Komárom-megye. Az emlék a hédervári kastélyból, ahol még Lovas Elemér látta /6/, később a győri múzeumba került.

XI. kötet, 59.: Rómer 1863-ban Óbudán röviden említi a Jegyzőkönyvben a két girland-szárny között pávát ábrázoló domborművet s a girland egy részét lerajzolja. Az emlék, valószínűleg sirtábla alsó része,

1868-ban a Minotaurus-domborművel együtt került be Óbudáról a Nemzeti Múzeumba /Lt.129/1868,2/. A felül eredetileg két gombra, illetve rozettára függesztett girlandból a pávát közrefogó két lecsüngő szárny maradt meg /7/.

XI. kötet, 112.: Egy szép, szőlőindás díszű töredéket Römer Óbudán, a Magyar utca 661. szám alatt rajzolt le 1863-ban /3.kép/. A Kremswiesen bei Schneckenberg n.56 följegyzés nyilván a kő lelőhelyét jelzi, amely 1868-ban mint Gattinger ajándéka került be Óbudáról a Nemzeti Múzeumba /Lt.110/1868/. Jelenleg a Széchenyi-Könyvtárhoz vezető lépcső alatti részen elhelyezve: sirtábla alsó sávja, nagyméretű emlékről.

XIII. kötet, 131-132.: Az Archaeologiai Közlemények IV. kötetében, a 60. oldalon Römer Budakeszin található díszes építészeti részletekről és szobortöredékekről emlékezik meg, melyeket a Langtheil-féle földeken találtak. A rövid följegyzést a Jegyzőkönyvben lévő, 1864-ben készült rajzok teszik szemléletessé /4-5.kép/. A rajzok szerint olyan, főként ornamentális díszítésű, körbefoglalt, vagy ivhajlásos mezőkkel tagolt falrészek ezek, amelyekhez hasonlókat a Nemzeti Múzeum és az Aquincumi Múzeum is őriz. A férfiszobor rajza, legalább vázlatban, ennémi emlékeink számát gyarapítja.

XIII. kötet, 134-138.: A Dunapentelén található római emlékekkel Römer látható érdeklődéssel foglalkozott. 1864-ben számos darabot jegyez fel. Ezek közül többet ma már csak az akkor készült vázlatokból ismertünk. Ilyen pl. az u.n. Hercules-torzó /7.kép/, melyet a Janicsárkastélyban rajzolt le /137.1./, vagy két sirtábla-töredék /8.kép/, melyeket a plébánia-lakban látott /136.1./. Nyoma veszett annak a nagyobb sír-emlékhez tartozó, hármas tagolású kőtömbnek is, mely Gyalus István háza előtt feküdt. /6.kép/. Ezt a darabot Römer rajza mellett /138.1./ az Aquincumi Múzeum egyik fényképlemeze is megőrizte, de lelőhely feltüntetéssel. A Rómernél megadott méretekből, de a rajz jellegéből is kitűnik, hogy olyan nagyobb kőtömbből van szó, melynek elülső keskeny sávján foglalt helyet a faragott díszítés alsó része. A kőtömbhöz balról valószínűleg külön készült rész csatlakozott, mely a hármas tagolású beosztást teljessé tette /8/.

Az elveszett emlékekkel szemben legalább példaként lássunk egy olyan darabot is, amely ma is megvan, de amelyet már Römer ismert, lelő-

körülményeit följegyezte s gondos rajzot készített róla /134.1./. Az egyik szőlőindás aedionla-fal ez Dunapenteléről /9.kép/, Rómer jegyzete szerint Héder József szőlőjéből. Az emlék csak jóval később, 1906-ban, Nahler Rde gondoskodása folytán került be a Nemzeti Múzeumba /9/.

XIII. kötet, 157.: Rómer a Nemzeti Múzeumban őrzött, Jupiter és Juno-t ábrázoló domborművet 1864-ben Árdén /Kutyavár/ látja, ahol a táblát Henszlmann Iure rajzolja le számára /11.kép/. 1875-ben viszont, tehát még Rómer igazgatósága idején, Óbuda lelőhelyel került be a Nemzeti Múzeumba egy tábla, melynek leírása /Lt.268/1875/ erre a kőre illik rá s melyet a kutatás azóta is Óbudai leletként tart nyilván /10/. Itt Rómer korábban feltárt érdeket kell hitelesnek elfogadnunk, ami nem zárja ki, hogy az emlék eredetileg Aquineumból került Árdre.

XIII. kötet, 154.: Rómer ugyanekkor Árdén /Kutyavár/, "az itató-nál" egy másik domborművet is lerajzol, mely szembenálló ruhátlan gyermekalakot ábrázol /12.kép/. Ez a kő is a Nemzeti Múzeumban van, tudomásom szerint publikálatlan, leltári száma nincs s így eddig mint ismeretlen lelőhelyű darab volt elkönyvelve. A dombormű baloldalt végig le van hasítva, az ábrázolás ebbe az irányba folytatódott, amint erre az eredetiben látható keskeny faragott sávból is következtetni lehet.

XVII. kötet, 23.: Pátyon 1865-ben Rómer többek között lerajzol egy sirtáblát, a mellképes meső alatt kecsijelenettel /10.kép/. Az emlék rövid leírását az Archaeologiai Közleményekben adja meg /11/. Ezt az adatot használja fel Sági Károly /12/, aki abban az időben a Jegyzőkönyvben lévő rajzot még nem ismerte. Ez a rajz a sirtábla jellegének megállapításához és az emlék esetleges felkutatásához közelebbi támpontot nyújthat.

XIX. kötet, 50-51.: Attalán a plébánia-lakban 1866-ban a "hetényi várból" származó két sirtábla-töredéket rajzol le. Az egyik töredék sirtábla mellképes része /50.1./, a másik delfin-figurákkal közrefogott áldozati jelenet /51.1./. Különösen az áldozati-jelenetes töredék /14.kép/ gondos, részletező megrajzolásán látszik, mennyi érdeklődéssel figyelte Rómer a római kőfaragás még töredékesen föllelhető emlékeit is.

XX. kötet, 2.: Adonyban 1866-ban leír és lerajzol egy föltehetőleg sirtábláról való töredéket, az ikreket szoptató farkas domborművével /13.kép/. Leírása /1.1./ így szól: "A kármentő canalisban fekszik egy

3 1/2' magas, 3' széles, 1' vastag kőlap, melynek allja csak ki van nagyolva, fent 8" magasságon a farkas hátsó része, melynek két hátsó esősen két térdelő gyerek szopik." A jelenet Nyugat- és Délpannoniában sirtáblákon többször előfordul /13/, a Dunakönyök vidékén azonban tudomásom szerint eddig nem volt ismeretes, így Rómer rajza a képtípus elterjedésére is újabb adatot hoz.

XX. kötet, 2.: Ugyanekkor Adonyban Rómer jegyzeteket készít a következő szöveggel: "Szobor, 1' 7" magas, fej nélkül, két kezével tart?, redős köpöny, mellette két Mised, honnan?, nem tudatik." Valószínűleg a leírt szobor is Bubik mérnök tulajdonában volt Adonyban, mint az ugyanitt fölvetett Silvanus-oltár /CIL III 3340/. A fenti leírás a Nemzeti Múzeumban őrzött Medea-szobrocskára illik rá. Arra nincs adatunk, mikor hozták be a szobrocskát a Nemzeti Múzeumba. Lelőhely említése nélkül foglalkozott vele Zischen /14/, majd Hampel /15/, noha már Rómert megelőzően, 1847-ben Kovács Elek adonyi régészeti adatok közlése kapcsán, jól felismerhető leírást ad róla a Társalkodóban /16/.

XX. kötet 85-86.: Rómer 1866-ban Gyöngyösön jártában lerajzolta a Magyar Kossa birtokában lévő Mithras kultuszképet /15.kép/, följegyezvén, hogy "a Mithras Pakson, a Duna mellett találtatott, mintegy 40 év előtt." Az Archaeologiai Közleményekben közzétett adatot /17/ Vosinszky is átveszi /18/. A dombormű ma a Szekszárdi Múzeumban van, de tudomásom szerint eddig képben még nem közölték. Rómer rajzán a mai állapottal szemben Mithras arca és fürtös haja sértetlennek van jelezve.

XXII. kötet, 70.: Az Archaeologiai Közleményekben /19/ Rómer a Tárnokon, az Izvori dülön talált, Viator kezdetű feliratot közli /20/ és egy ruhás szobor töredékét említi. 1866-ban mindkét emlékről rajzot készít /16.kép/. A figurális rajz a Nemzeti Múzeum egy töredékével azonosítható, amely azonban nem szobor, hanem dombormű része. A rajz valamivel többet őrzött meg a töredékből, mint a mintegy 2 évtizeddel ezelőtt a darabról készített fénykép. A Viator-kő egy felső töredéke ma a Nemzeti Múzeumnak a Régészeti Osztályhoz vezető folyosóján van elhelyezve. Rómer rajza a felirat szétszóródott darabjainak összeállításához is támpontot adhat.

XXII. kötet 86.: Iulia Utta sírfeliratát 1866-ban Budán, a gel-

lért-hegyi kőbánya alatt rajzolta le, méretekkel együtt /21/. Figurális díszítésről nincs szó, ilyen a Nemzeti Múzeum leltárában sem szerepel /Lt. 117/1866,II/. A siremléssel kapcsolatos téves adatokat már Alföldi András helyesbítette /22/. Megállapítását Rómer adata teljesen alátámasztja. A felirat maga nem is sirtábla töredéke, hanem nagyobb siremlékbe beillesztett sírfelirat volt.

XXII. kötet, 120.: Az egyik, asztrális szimbólumokkal díszített siremléktöredéket, amely eddig közelebbi lelőhely megnevezése nélkül szerepelt az irodalomban /23/, Rómer 1866-ban Nyergesujfalun látja és rajzolja le Annia Lupa sírfeliratával együtt /CIL III 3666/. Mindkét emlékről ír az Archaeologiai Közleményekben /24/. Ma mindkét darab az Esztergomi Múzeumban.

XXII. kötet 156.: Rómer 1866. dec. 13-án német nyelven néhány odatett sorban följegyzi, hogy az óbudai Hajógyárszigeten aranyozott bronz női kéz, bronz drapéria-töredék és egy jobb térdrészt került elő, egy kráter-töredékekkel együtt. E leletekről az Archaeologiai Közleményekben részletes leírást is ad /25/. Amennyire történetük rekonstruálható, a töredékek a tervek szerint bekerültek a Nemzeti Múzeumba, ahol azokat a 100/1868 leltári számmal látták el, a Naplóba azonban valamilyen elnézés folytán nem minden tárgyat vezettek be /26/. 1937-ben a Nemzeti Múzeumban a lovasszobor térd-része és a drapéria együttesen került kiállításra egy bronz lópata-töredékekkel, mint monumentális bronz császárszobor maradványa. Rómer adata az Archaeologiai Közleményekben úgy látszik, elkerülte a kiállítást rendező Paulovics István és munkatársai figyelmét. Így történhetett meg, hogy a tévesnek látszó leltári szám, illetve a lópata alján akkor még meglévő, a múlt század első felére valló feljegyzés alapján mindhárom darabot egységesen Sirmium-környéki leletnek fogadta el s így a két töredék óbudai eredetét nem ismerte el /27/. A lópata azonban, a rajta levő vignetta szerint is, stílusban is különválasztandó a Hajógyár-szigeti töredékektől. A jókivitelű darab gondos kidolgozására mutat többek között, hogy a lábón a kiduzzadó ereket híven ábrázolták. Ezzel szemben az óbudai lovasszoborhoz tartozó jobb térd-rész már későbbi munkára vall, amit a rajta látható, az i. u. III. századtól gyakrabban előforduló foltozás is bizonyít. Egy további szoborhoz tartozott az aranyozott bronz női kéz, amely ugyancsak a

Hajógyár-szigeten került elő. Nincs okunk arra, hogy ezeket a darabokat az egyébként is gyér aquincumi portrészobrászat emlékei közül töröljük. Rómer adata egykorú feljegyzéseken alapul, leírása megfelel a Nemzeti Múzeumban található daraboknak, sőt azt is megemlíti, hogy azok rövidesen be fognak kerülni a Múzeumba. Aquincumi eredetüket így egy puszta leltári elírás miatt nem vonhatjuk kétségbe.

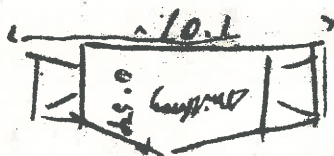
XXIV. kötet, 107.: 1868-ban Rómer a Margitszigeten rajzolja Fl. Firmus sirtábláját /17.kép/. Az emlék "az ugynevezett kastély régi tornyától délre, az alapokban találtatott." Tudomásom szerint a sirtábla muzeumba nem került be, felirata azonban ismert /28/. A rajz tanúsága szerint az aquincumi koszorus siremlékek sorába tartozik.

XXXVI. kötet, 32.: Dunavecseán, Kara Péter házában 1874-ben egy, "a fehér egyházból" való római sirtábla-töredéket rajzol le, edényből kihajló szőlőindákkal /18.kép/. Látszik, hogy a faragott diszű római kőemlékek iránti érdeklődése még ebben az aránylag késői időben sem csökken.

XXXVI. kötet, 33.: Annál sajnálatosabb, hogy ugyanekkor Vadason járva, a Jankovich-házban csak néhány futó vonással örökíti meg M. Ulp. Iulianus siremlékét /19.kép/. Ez az emlék ugyanis egyik legrégebben ismert római kőemlékünk Dunapenteléről, amely már Bél Mátyásnál szerepel. 1907-ben Mahler Ede meg akarta szerezni a Nemzeti Múzeum számára, de már nem tudott nyomára akadni /29/. Mint Rómer vázlatából és a közölt méretekből nyilvánvaló, nem egyszerű sirtábla, hanem nagyobb siremlék része volt.

XXXVI. kötet, 34.: Ugyanekkor a figurális rész elhagyásával egy kis vázlatot készít Rómer egy Vadason őrzött és azóta szintén nyomtalanul eltűnt Mithras-tábláról /30/. A tábla érdekessége, hogy a domorművet tabula ansata módjára kiképzett keret veszi körül /Rómer füles táblának nevezi/.

Erdélyi Gizella.

- 33
- 1/ Az Orsz. Műemléki Felügyelőség könyvtárában. V.ö. Tombor Ilona: Rómer Flóris utijegyzetei. Művészettörténeti Értesítő, 1954. 276-278.l.
 - 2/ AK 4 /1864/, 63.
 - 3/ Rómer - Desjardins: A Magyar Nemzeti Múzeum római feliratos emlékei /Bpest, 1873/, VIII.l.
 - 4/ Felirat és leírás: AK 3 /1863/, 163.l. XXXIII.sz.
 - 5/ Lt.sz.: 98/1891, 7. - Kuzsinszky: A Balaton környékének archaeológiája /Bpest, 1920/, 139.l. 178.kép, további irodalommal.
 - 6/ Lovas Elemér: Győr város és vármegye római emlékei. Győri Szemle, 1 /1930/, 199.l. 77.sz.
 - 7/ Az emléket Nagy Lajos közli, Arch.Ért. 1944-45. 129.l. LVI.t.3.
 - 8/ A fenti emlékekre v.ö. Intercisa I /Bpest, 1954/, 144.l. 23.j., a kötetekre még u.o.: K 161a, LVIII.t.2.
 - 9/ Intercisa I, 144.l. 23.j. és K 159, további irodalommal
 - 10/ Budapest története I.2 /Bpest, 1942/, LXIV.t.2. Megjegyzendő, hogy Paulovics István a Vezető a Régészeti Gyűjteményben /MNM, Orsz. Magyar Történeti Múzeum, Bpest, 1938/ 80 l. az Óbuda lelőhelyét megkérdőjelezi.
 - 11/ AK 6 /1866/, 107.l. 822.sz.
 - 12/ Arch.Ért. 1944-45. 230.l. 15.sz.
 - 13/ V.ö. Arch.Ért. 77 /1950/, 72-73.l.
 - 14/ Arch.Ért. 9 /1889/, 31-34.l.
 - 15/ Arch.Ért. 26 /1906/, 233.l. 12.kép.
 - 16/ Kovács Elek, Társalkodó, 1847, 45. sz. 174.l. - V.ö. Intercisa I., 174.l. 229.j.
 - 17/ AK 6, 177.l. 904.sz.
 - 18/ Wosinszky, Tolna vármegye története II /Bpest, 1896/ 734.l.
 - 19/ AK 6, 183.l. 934.sz.
 - 20/ Rómer - Desjardins, 386.sz. - CIL III 3373.
 - 21/ V.ö. AK 6, 168.l. 859.sz.
 - 22/ Budapest története, I.l. 166.l., 90.j. és 337.l. 18.j.
 - 23/ Nagy Lajos, Pannonia, 1 /1935/, 143.l. 5.sz. 5.kép. - Nagy Lajos, Laureae Aquae censae, II /Bpest, 1911/, 236.l. 5.sz. LV.t.2.
 - 24/ AK 6, 176.l. /A sirkőtöredék 898.sz./.
 - 25/ AK 6, 185.l. 943.sz.
 - 26/ V.ö. Arch.Ért. 1 /1869/, 121.l.
 - 27/ Vezető a Régészeti gyűjteményben /MNM Orsz. Magyar Történeti Múzeum, Bpest,

- 1938/, 68.1. és 23.j. - Megállapítását Nagy Lajos is átvette: Budapest története, I.2, 618.1.
- 28/ Rómer, AK 7 /1868/, 183.1. 983.sz. - GIL III 6461. - Budapest története, I.2, 496.1.
- 29/ Rómer, AK 10 /1876/, 47.1. - Intercisa, I. 143.1. és K 33 /további irodalommal/. Itt még a sirtáblák közé besorolva.
- 30/ V.ö. Rómer, AK 10.1. 41. - Intercisa, I. 143. és 193.1.

Képek jegyzéke

- 1/ P. Antonius Ursio sirtáblája, Kékkut, III.kötet, 47.1.
 - 2/ Dombormű a hédervári kastély parkjában, IV.kötet 88.1.
 - 3/ Sirtábla alsó töredéke, szőlőindával, Óbuda, XI.kötet 112.1.
 - 4/ Építészeti részlet és szobortöredék, Budakeszi, XIII.kötet 132.1.
 - 5/ Építészeti részlet, Budakeszi, XIII.kötet 131.1.
 - 6/ Kőtömb dombormű alsó sávjával, Dunapentele, XIII.kötet 138.1.
 - 7/ Hercules-terző, Dunapentele, XIII.kötet 137.1.
 - 8/ Sirtábla-töredékek, Dunapentele, XIII.kötet, 136.1.
 - 9/ Aedicula-fal szőlőindával, Dunapentele, XIII.kötet 134.1.
 - 10/ Sirtábla, kocsijelenettel, Páty, XVII.kötet 23.1.
 - 11/ Juppiter és Juno, dombormű, Érd, Kutyavár, XIII.kötet 157.1.
 - 12/ Dombormű ruhátlan gyermekalakkal, Érd, Kutyavár, XIII.kötet 154.1.
 - 13/ Sirtábla-töredék az ikreket szoptató farkassal, Adony, XX.kötet 2.1.
 - 14/ Sirtábla-töredék áldozati jelenettel, Hetény, XIX.kötet 51.1.
 - 15/ Mithras-dombormű, Paks, XX.kötet 86.1.
 - 16/ Dombormű-töredék, Tárnok, XXII.kötet 70.1.
 - 17/ Fl. Firmus sirtáblája, Margitsziget, XXIV.kötet 107.1.
 - 18/ Sirtábla alsó töredéke szőlőindadisszel, Dunavecse, XXXVI.kötet 32.1.
 - 19/ M. Ulp. Iulianus siremléke, Vadas, XXXVI.kötet 33.1.
- Zárókép: Mithras-tábla, Vadas, XXXVI.kötet 34.1.

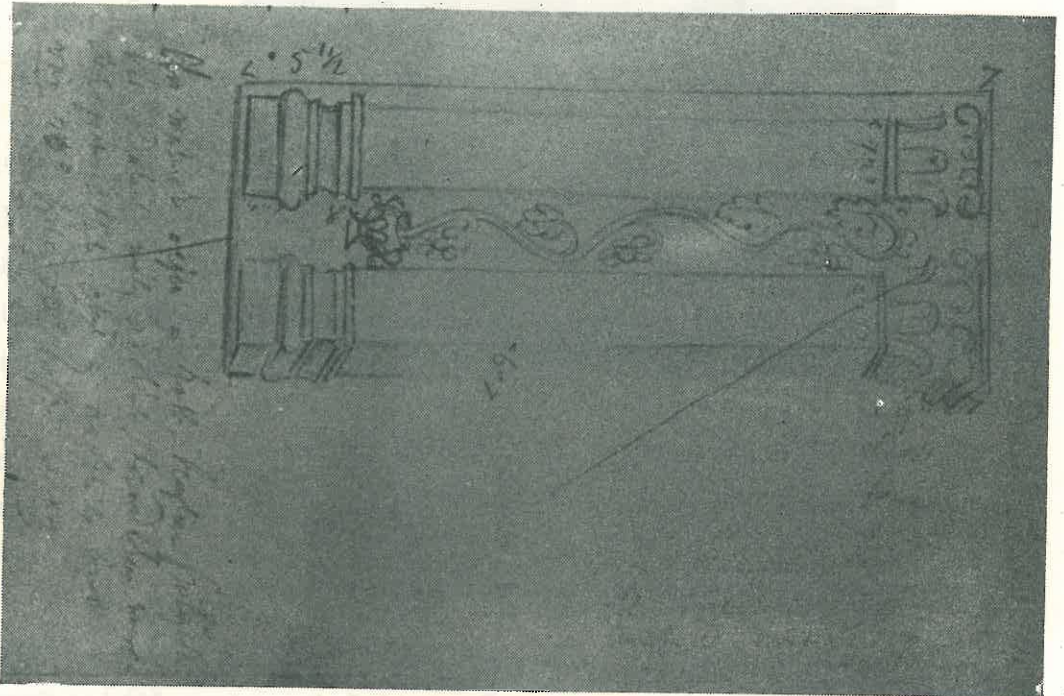

7

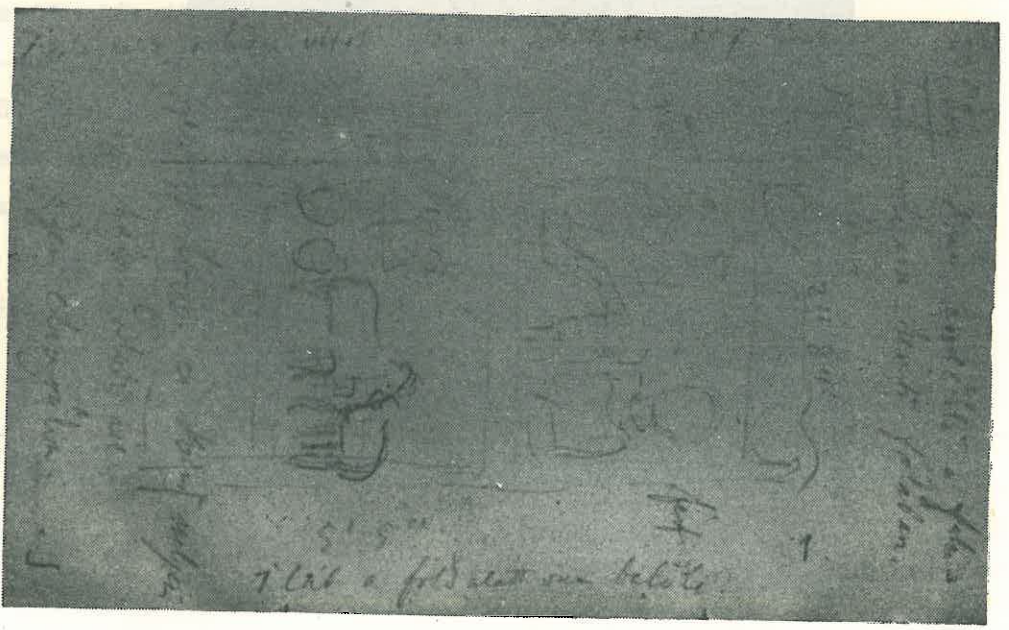

8

Rajzok Rómer jegyzeteiből.

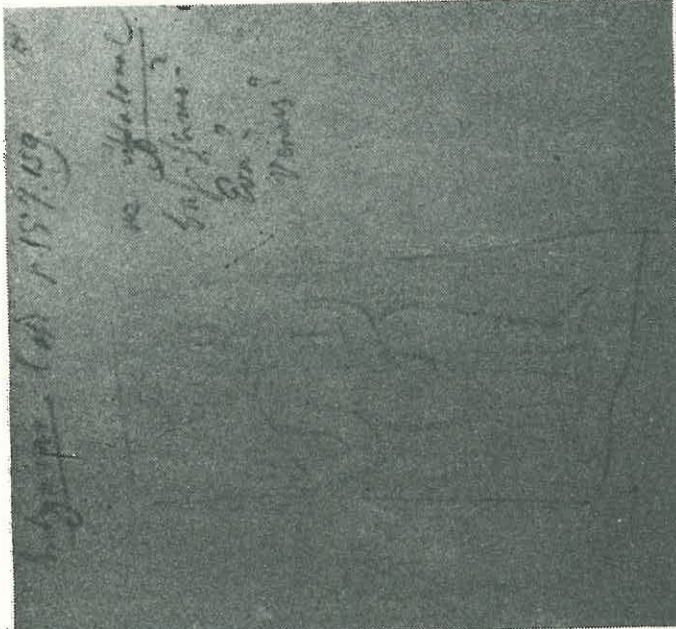

9

10

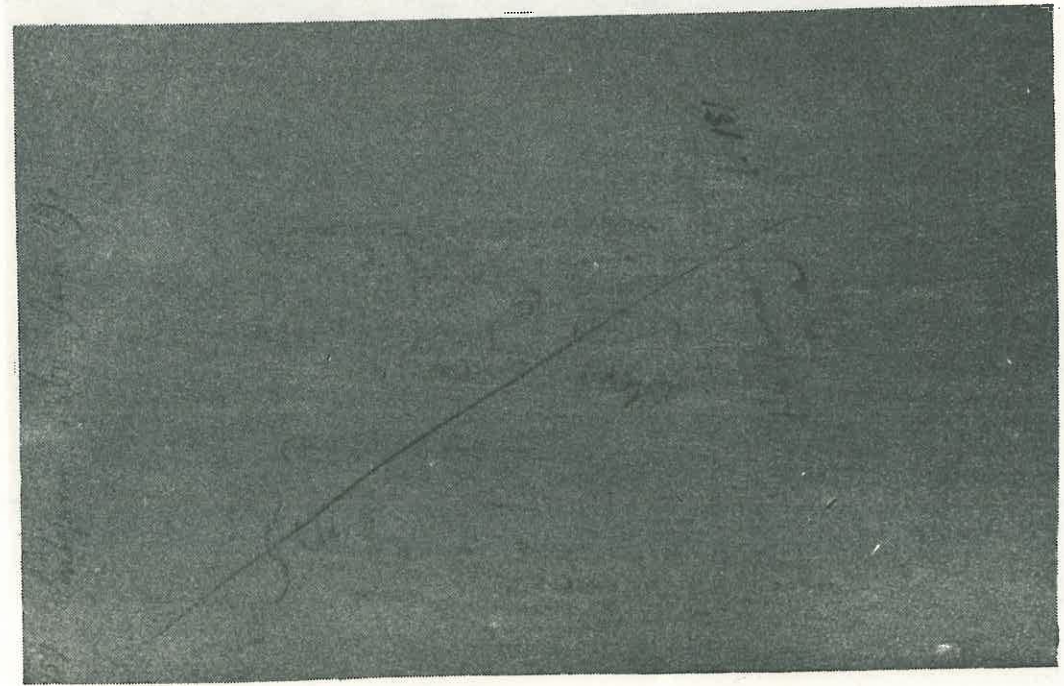
Rajszok Rómer jegyzetéből.

12

13

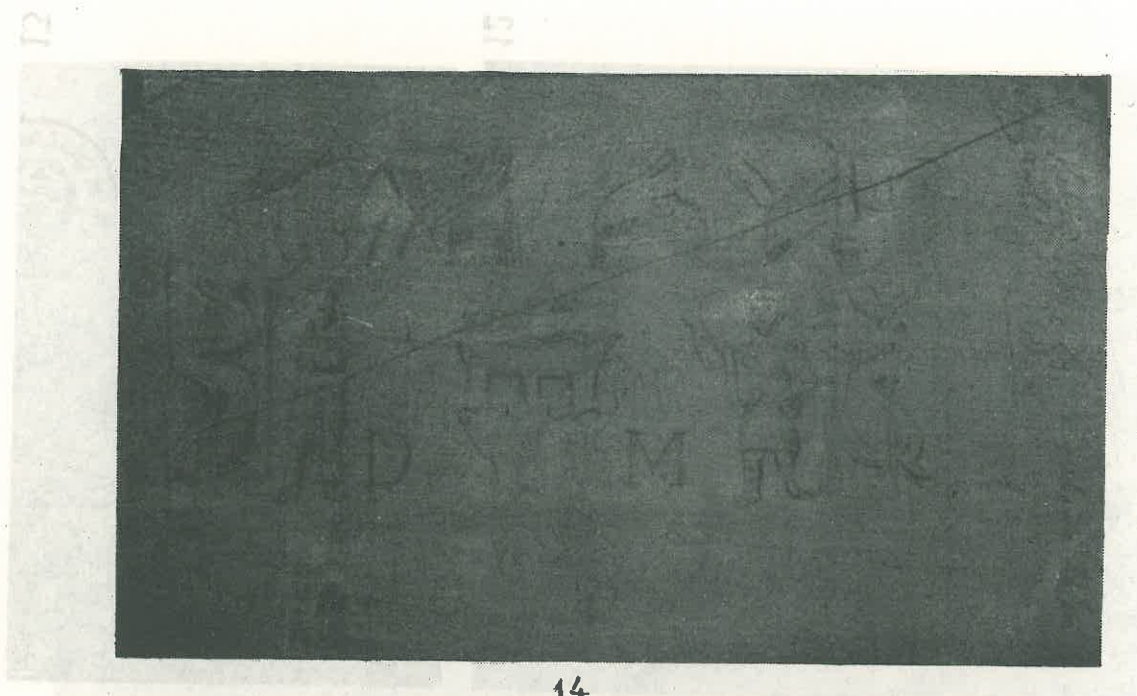

11

Rajzok Hómer jegyzeteiből.

XV. 111

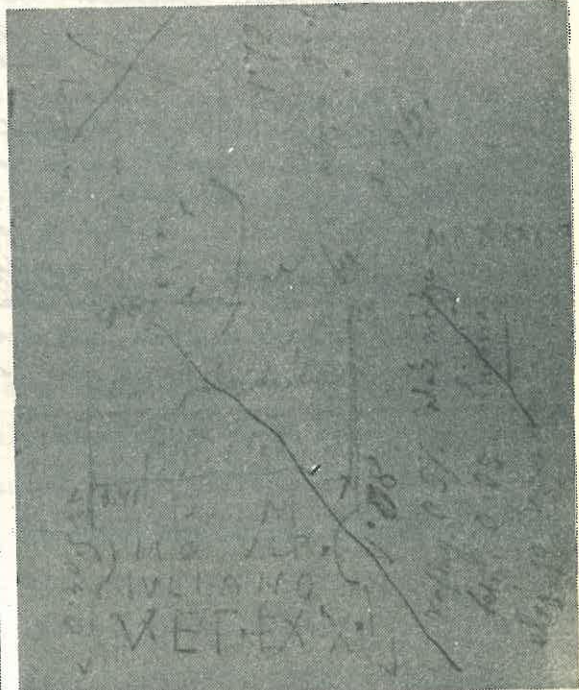
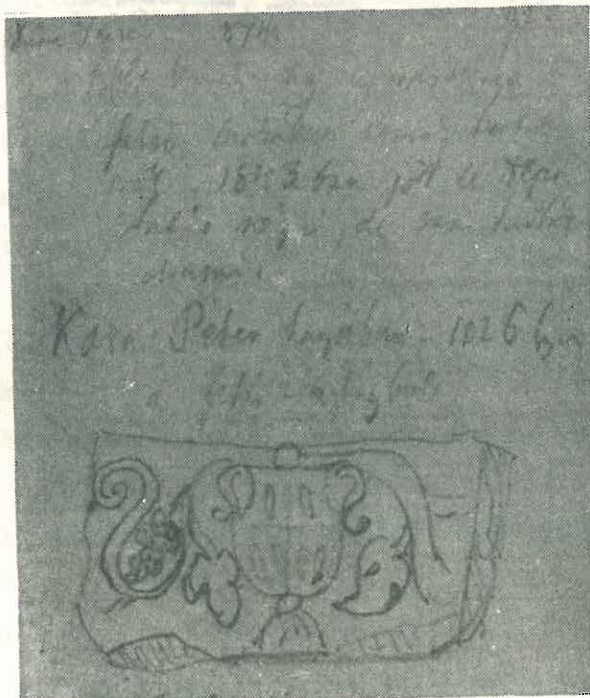
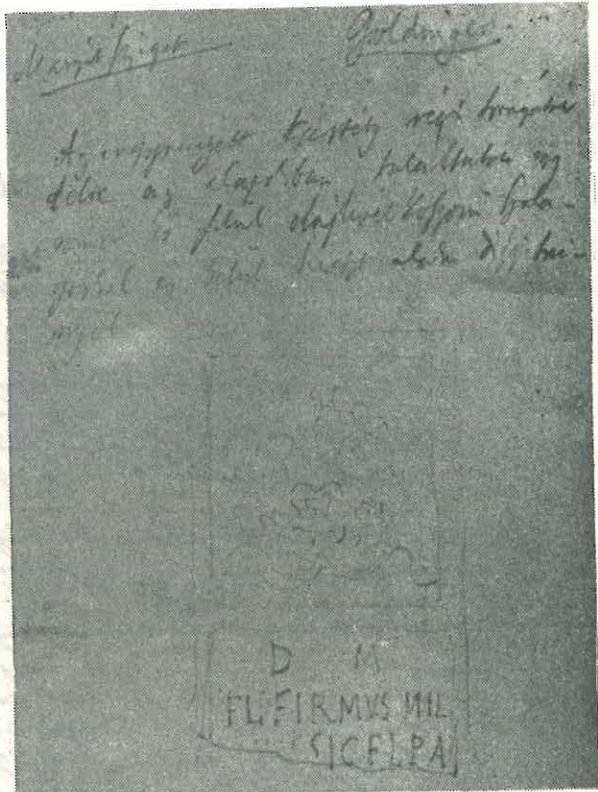
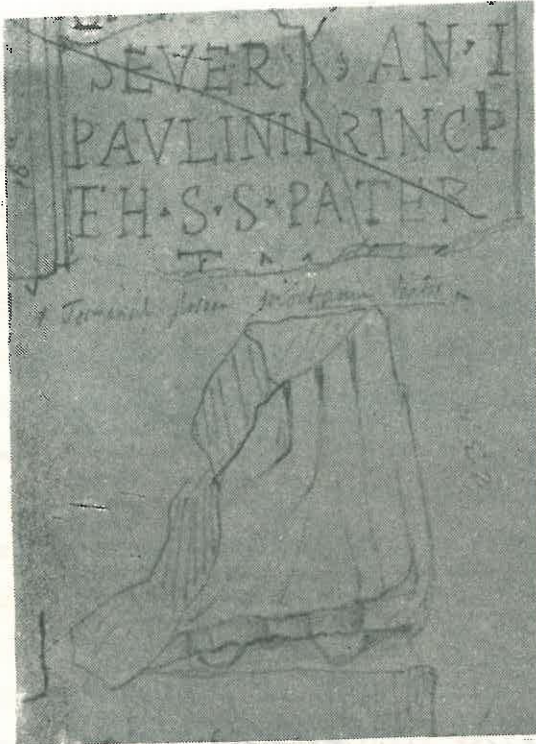
XVI.

14

15

Rajsok Rómer jegyzeteiből.

Tervezett, hogy az ismeret
 forrását legelőször figyelemmel essék,
 kik az antiasztoriai törvény elvált
 érdekeltek, kik a kormány megváltozása
 fejével a polgári törvényeket a katonai
 fele iradatok bevezetését, itt ország-
 dolgat, a kanadai törvények művészi
 leírását és gyönyörű rajzokkal
 bocsáták a műveltség Caraga fűvé elé.
 De az új szabályok a gondolat est
 senki, hogy ezen új tudomány előfutói
 meg mindent feldőlve legyen -
 és hogy az új rend csak a fennmar-
 utannak négy maradt, és nem -
 nélkül bizonyos az, hogy a fennmar-
 tudások legelőször csak az országban
 működtek, kitűnő, hírneves tudósok
 kivétel nélkül a megismeretével -
 de az új meg fennmarad meg egyen-
 eredelmességük fennmarad, és a katonai
 katonai tudományok elvált meg
 vannak, melyek a katonai tudományok,
 és megmondhat az új tudományok
 vannak - ezek leírása, katonai tudomány,
 katonai tudomány a k. k. katonai tudomány
 minidori vezetésére katonai tudomány
 perinti utasítás adni, elvált meg
 fűvészek - melyek az utasítások
 katonai tudomány, és a katonai tudomány
 egy-két katonai tudomány fűvészek, amennyi
 katonai tudomány, hogy megmondhat meg a katonai
 katonai tudomány katonai tudomány

Érdekeltek a legelőször ismeret
 forrását, kik az antiasztoriai törvény
 érdekeltek, kik a kormány megváltozása
 fejével a polgári törvényeket a katonai
 fele iradatok bevezetését, itt ország-
 dolgat, a kanadai törvények művészi
 leírását és gyönyörű rajzokkal
 bocsáták a műveltség Caraga fűvé elé.
 De az új szabályok a gondolat est
 senki, hogy ezen új tudomány előfutói
 meg mindent feldőlve legyen -
 és hogy az új rend csak a fennmar-
 utannak négy maradt, és nem -
 nélkül bizonyos az, hogy a fennmar-
 tudások legelőször csak az országban
 működtek, kitűnő, hírneves tudósok
 kivétel nélkül a megismeretével -
 de az új meg fennmarad meg egyen-
 eredelmességük fennmarad, és a katonai
 katonai tudományok elvált meg
 vannak, melyek a katonai tudományok,
 és megmondhat az új tudományok
 vannak - ezek leírása, katonai tudomány,
 katonai tudomány a k. k. katonai tudomány
 minidori vezetésére katonai tudomány
 perinti utasítás adni, elvált meg
 fűvészek - melyek az utasítások
 katonai tudomány, és a katonai tudomány
 egy-két katonai tudomány fűvészek, amennyi
 katonai tudomány, hogy megmondhat meg a katonai
 katonai tudomány katonai tudomány